

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

روش شناسی مطالعات دینی تطبیقی

دکتر احسان ابراهیمی

«هندسه مباحث»

بخش یکم. مبادی

مطالعات دینی تطبیقی

بخش سوم. قواعد

مطالعات دینی تطبیقی

بخش دوم. مبانی

مطالعات دینی تطبیقی

بخش یکم. مبادی

مطالعات دینی تطبیقی

وبادی مطالعات تطبیقی

چیستی شناسی

مطالعه (تحقیق)

تطبيق

دین

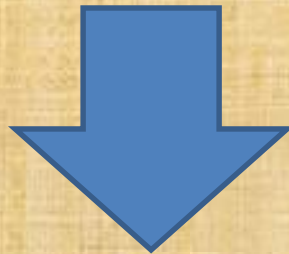
چرايي شناسی

ضرورت

اهمیت

مبادی

۱. چیستی دین

مکاتب

دین:
الاهی و آسمانی

یهودی

مسیحی

زرتشتی

صابئی

اسلام

آیین:
بشری و زمینی

بودا

هندو

کنفوسیوس

شینتو

بابیت و بهائیت

محتوای ادیان

تعالیم اعتقادی و بینشی

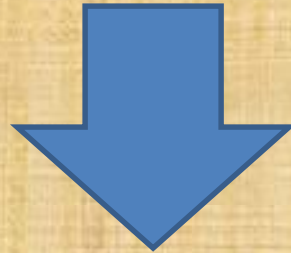
تعالیم اخلاقی و انگیزشی

تعالیم رفتاری و کنشی

تعالیم تاریخی و گزارشی

مبادی

۲. چیسستی مطالعات دینی

چستی مطالعه و تحقیق

مطالعه

دیدن و شنیدن
همراه با تفکر و استدلال و نتیجه گیری روشن

تحقیق

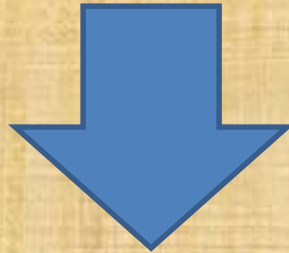
تلاشی روشمند و مستدل برای
راهیابی به محضر حقائق و واقعیات
استدلال منطقی برای کشف و اثبات حقیقت

روش های تحقیق (حقیقت یابی)

مبادی

۳. چیسستی تطبیق

عربی قرار گرفتن چیزی روی چیز دیگر و پوشش آن

دربر گرفتن چیزی به صورت کامل

موافقت و برابر کردن دو چیز با هم

اصطلاحی فارسی

لغوی

فارسی

معنای تطبیق

تطبیق: مقایسه دو یا چند چیز با یکدیگر

شناخت یک پدیده یا نظریه در پرتو مقایسه

مبادی

۴. چرایی تطبیق

۱. چرایی تطبیق و مقایسه

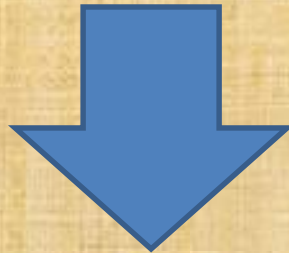
مقایسه و تطبیق؛ عمل جدایی ناپذیر زندگی انسان

همه ارزیابی های بشر، حاصل نوعی مقایسه

فعالیت ذهن بشر در سنجش و مقایسه برای شناخت جدید

مبادی

۵. چیستی مطالعات دینی تطبیقی

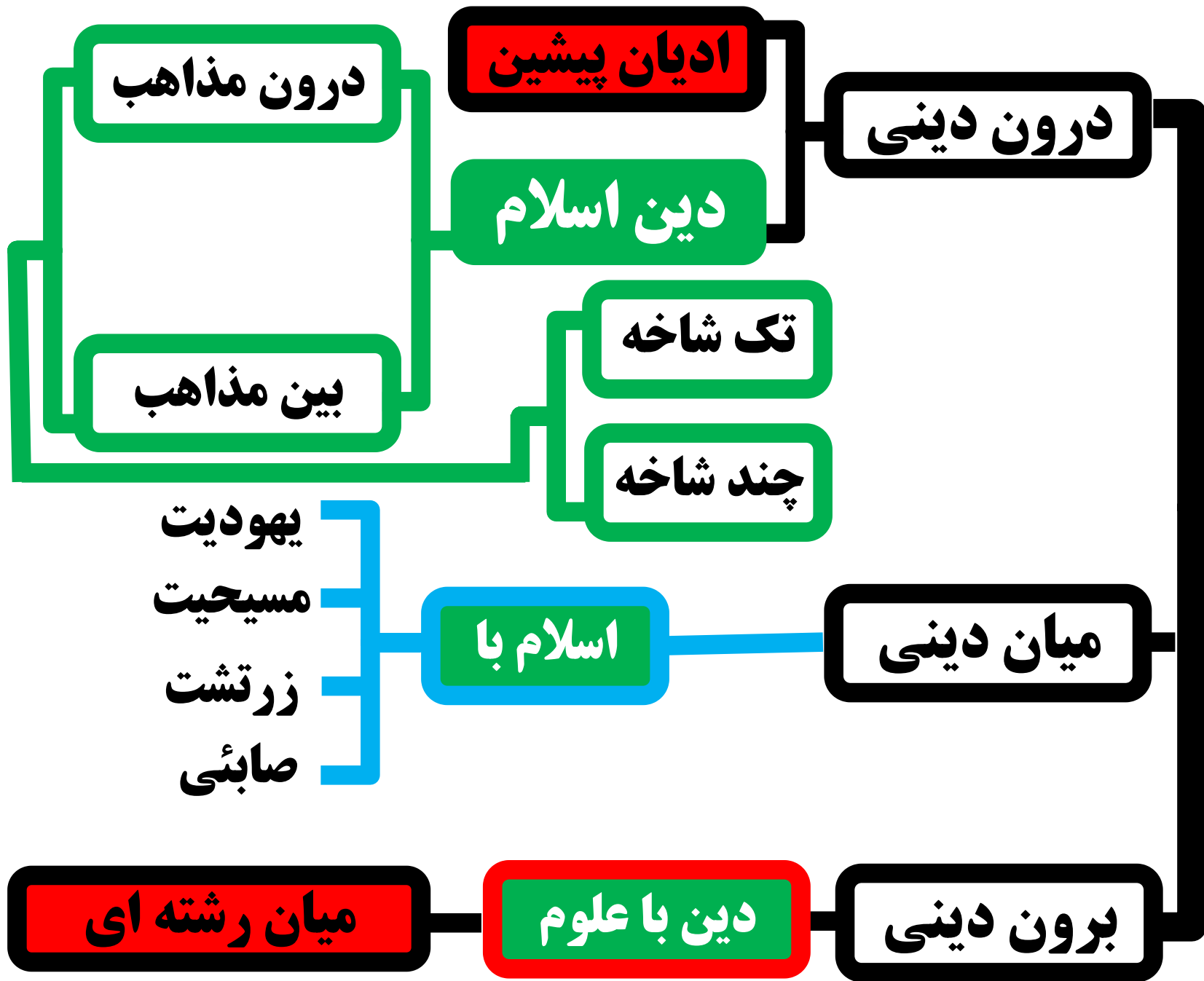

اقسام مطالعات دینی

مقایسه و نقد و بررسی نقاط اشتراک و افتراق دیدگاه اندیشمندان دینی در دامنه ای مشخص به هدف کشف حقائق دینی و دستیابی به تفسیری قابل قبول میان اندیشمندان

اقسام مطالعات دینی تطبیقی

پیشینه مطالعات تطبیقی دینی

رویکرد اهل بیت (ع) به مباحث تطبیقی

کتاب «اختلاف الحدیث»؛ امام شافعی

کتاب «الخلاف»؛ شیخ طوسی (ره)

کتاب «مختلف الشیعه»؛ علامه حلی (ره)

تأسیس دانش «خلافیات» یا «علم الخلاف»

مبادی

۶. چرایی مطالعات تطبیقی

۱. چرایی ضرورت (لزوم)

ضرورت فهم آموزه های دینی (آیات و روایات)

ذو وجوه و متشابه بودن برخی معارف دینی

طبیعی بودن اصل اختلاف انسان ها و تفاوت فهم آن ها

لزوم رفع عالمانه اختلافات دینی

رسیدن به فهمی درست از دین (حقیقت)

۲. چرایی اهمیت (آثار)

ارزشیابی مسائل دینی بر پایه واقع گرایی و جامع نگری

فهم و شناخت بیشتر نسبت به مسائل مختلف دینی

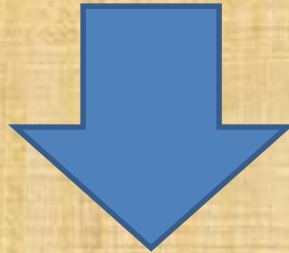
توسعه روابط علمی میان ادیان و مذاهب در راستای وحدت و صلح

تولید و توسعه دانش و کشف حقائق جدید دینی

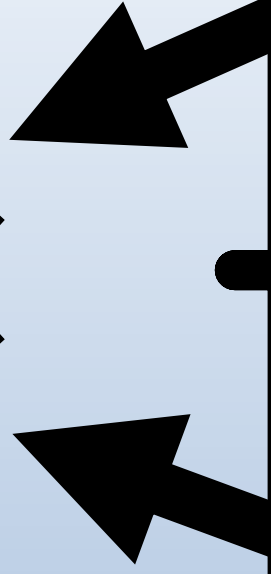
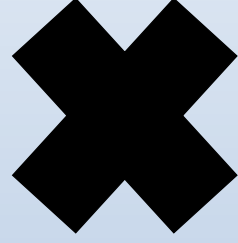
زمینه چینی برای مطالعات میان رشته ای

مبادی

۷. عرصه های مطالعات دینی تطبیقی

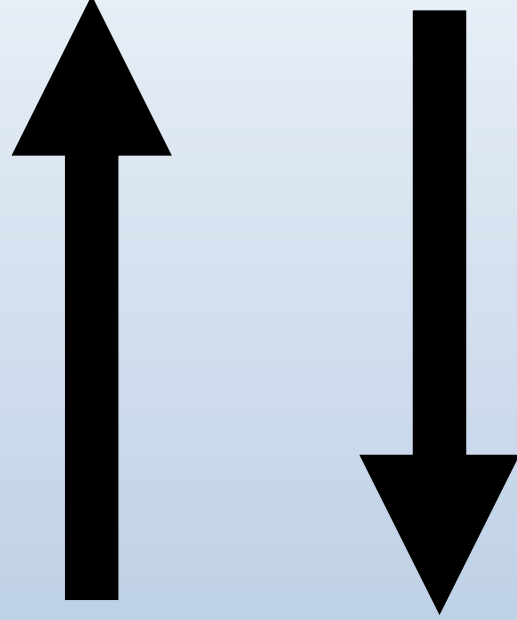

دیگر ادیان آسمانی

علوم اسلامی

مذاهب اسلامی

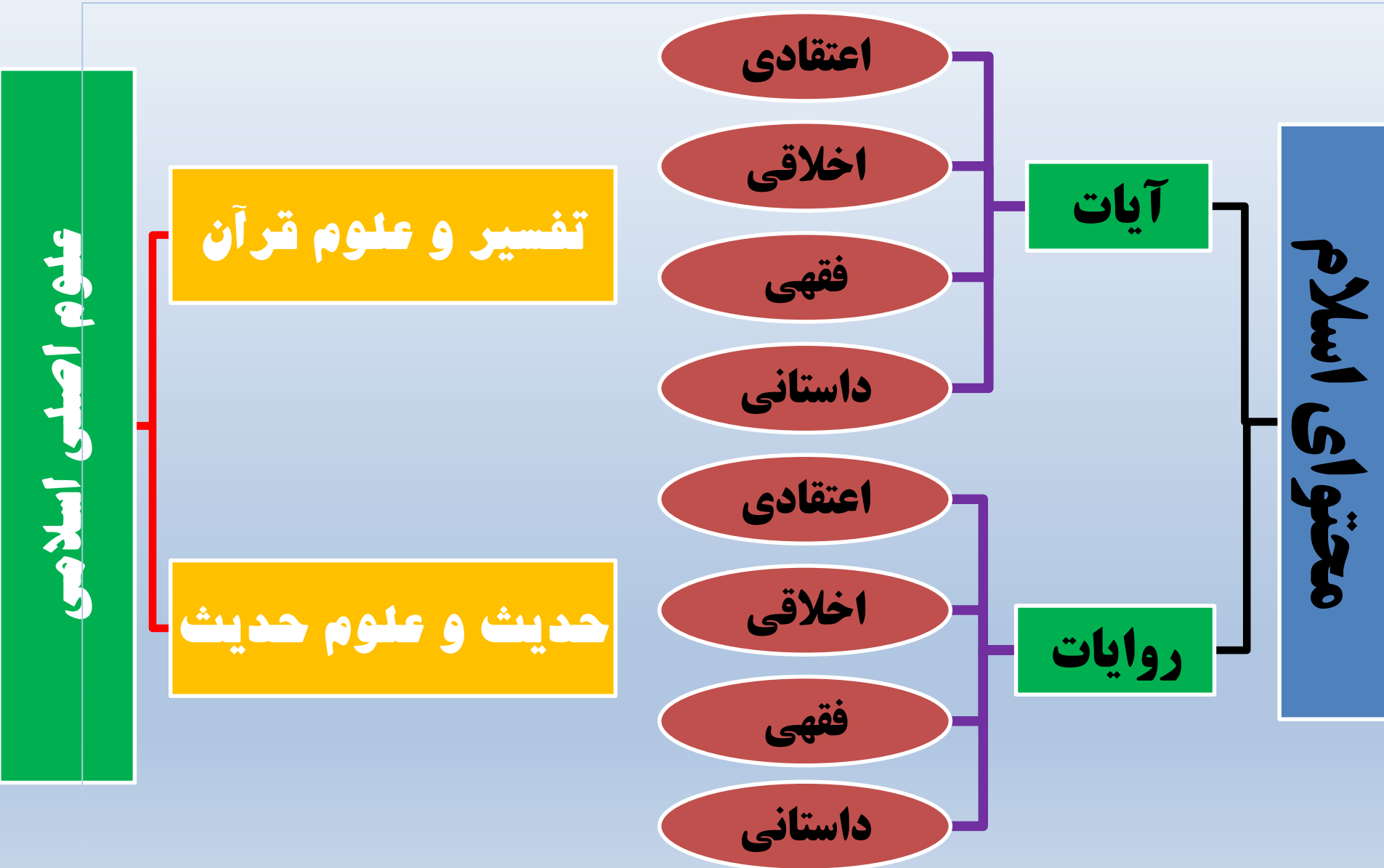

میان دینی

درون دینی

عرصه های مطالعات تطبیقی دینی

شکل گیری علوم اسلامی

شاخه های علوم اسلامی

۱ • حکمت و کلام اسلامی

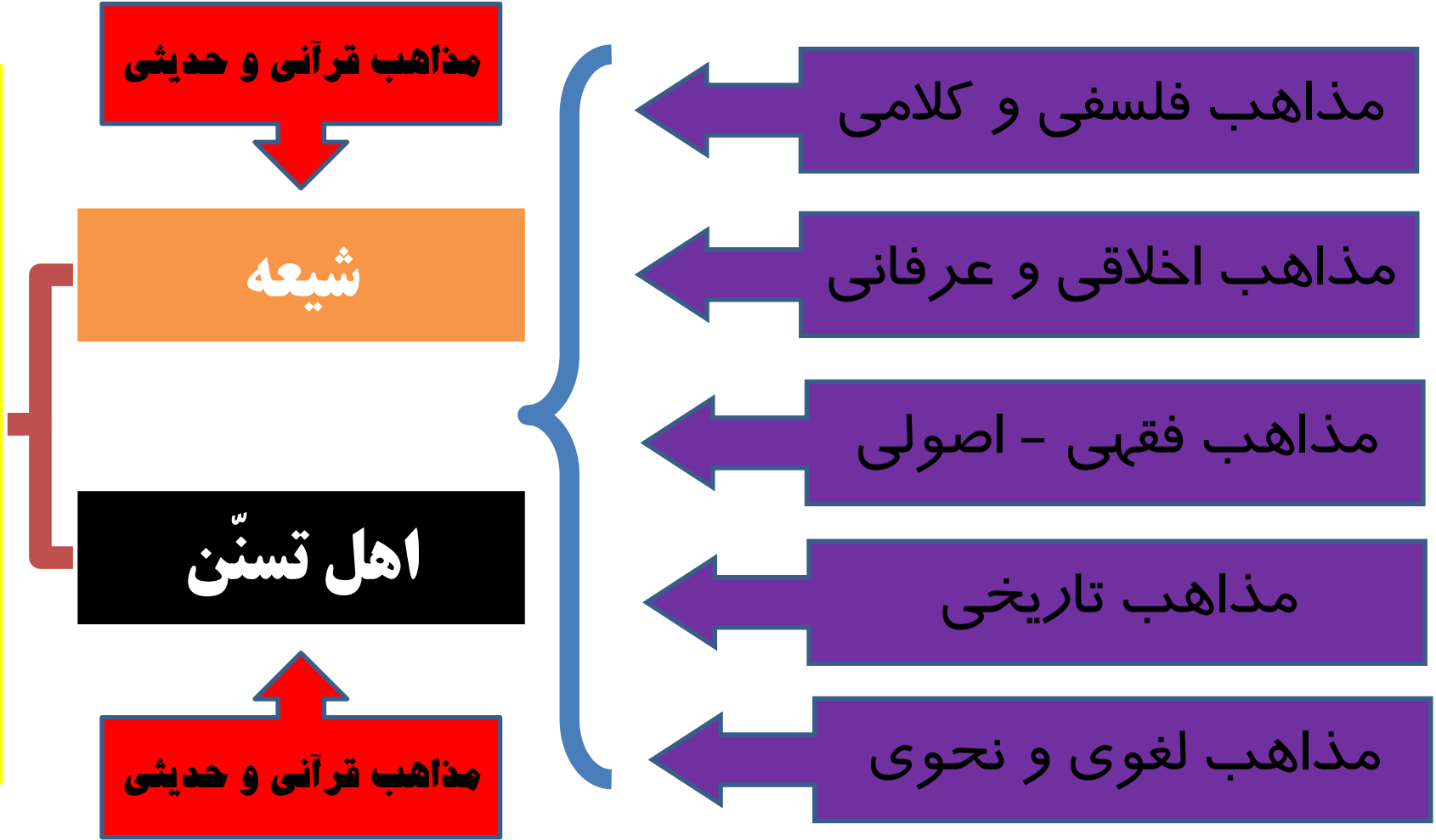
۲ • اخلاق و تربیت اسلامی

۳ • عرفان و تصوف اسلامی

۴ • فقه و حقوق و اصول فقه اسلامی

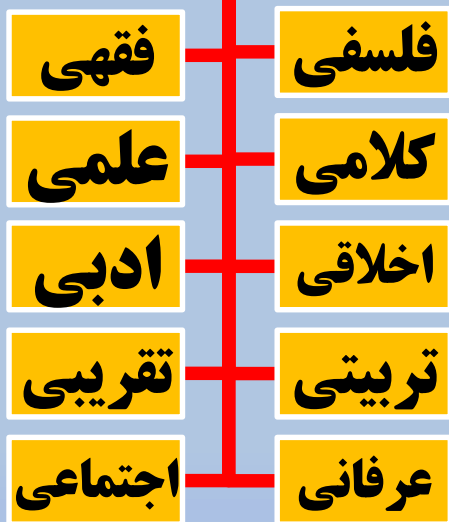
۵ • تاریخ و تمدن اسلامی

شکل گیری مذاهب اسلامی

مذاهب تفسیری

گرایش های تفسیری

روش های تفسیری

مذاهب حدیثی شیعه و اهل تسنن

اخباری گری

عقل گرای و اجتهاد

نص گرای

ظاهر گرای

سلفی گری

تفکیک

مذاهب فلسفی شیعه و اهل تسنن

حکمت مشاء

حکمت اشراق

حکمت متعالی

مذاهب کلامی شیعه

اثنا عشری

زیدی

اسماعیلی (نزاری و مستعلی)

مذاهب کلامی اهل تسنن

ماتریدی

اشعری

معتزلی

اصحاب حدیث (اثری؛ سلفی)

مذاهب اخلاقی شیعه و اهل تسنن

اخلاق نظری و عملی

اخلاق روایی (گزارشی) و تحلیلی

اخلاق توصیفی و هنجاری و کاربردی

مخاهاهب عرفانی شیعه و اهل تسنن

عرفان الاهی و بشری

عرفان نظری و عملی

عرفان سنتی و نوظهور

مذاهب عرفانی - صوفی شیعه

نعمت اللهیه

گنابادیه

نوربخشیه

ذهبیه

مذاهب عرفانی - صوفی اهل تسنن

قادریہ

نقش بندیہ

دیوبندیہ

بریلویہ

تیجانیہ

مذاهب فقهی شیعه

جعفری و زیدی

اخباری گری و اصولی گرایى و اعتدالى

فقه حدیثی و فقه اجتهادی

فقه سنتی و پویا

مداهب فقهي اهل تسنن

شافعي

حنفي

مالكي

حنبلي

وهابي

مذاهب تاریخی شیعه و اهل تسنن

گزارشی و تحلیلی

بی طرفانه و غرض دار

فلسفه تاریخ

مذاهب لغوی شیعه و اهل تسنن

لغت شناسی گزارشی و تحلیلی

لغت شناسی عرف عام و خاص

مذاهب نحوی و ادبی شیعه و اهل تسنن

مکتب بصره

مکتب کوفه

مکتب بغداد

مکتب اندلس

مکتب مغرب

بخش دوم. مبانی

مطالعات دینی تطبیقی

یکم. خاستگاه آسمانی و الهی همه ادیان و مذاهب اسلامی

وجود مشترکات فراوان در ادیان

وجود مشترکات فراوان در مذاهب

دوم. خاتمیت و کمال دین اسلام

اصول محوری توحید و نبوت و معاد

اشتراکات فراوان مذاهب در اصول

سوم. امکان و جواز مطالعات تطبیقی دینی

وجود فهم های دینی متفاوت و امکان ارزیابی آنها

وجود همزمان اشتراکات و اختلافات در فهم معارف دینی

عدم حقانیت و درستی همه فهم های مختلف دینی

ضرورت روش مقایسه برای تمییز فهم های درست دینی

معناداری و هدفمندی مقایسه و تطبیق فهم های مختلف

چهارم. مثبت اندیشی و احترام به دیدگاه های علمی

معقول و منطقی بودن اختلاف نظرهای فکری انسانها

ناشایستی نفی کلی عقائد و تعالیم دیگر ادیان و مذاهب

ضرورت وحدت میان پیروان ادیان و مذاهب و دوری از تفرقه و تشتت

فراهم آمدن زمینه های رشد و تعالی معارف دینی

بخش سوم. قواعد

مطالعات دینی تطبیقی

گام یکم.

رویکرد هوشیارانه به موضوعات تطبیقی

توجه به تطبیق پذیری موضوعات

توجه به علاقه و تخصص و تسلط بر موضوعات

گام دوم.

تبدیل موضوع به مسئله و چالش فرعی

نیازسنجی جامعه علمی یا عملی در انتخاب مسائل

اهتمام به علاقه و هدف‌گذاری و فایده‌مندی تحقیق

عبور از موضوعات کلی آموزشی به مسائل جزئی پژوهشی

روش جزئی سازی موضوعات

درختواره علوم (کلی به جزئی)

الگوی مهندسی پژوهش

در ختوار ه حكمت و كلام اسلامي

خداشناسي

انسان شناسي

جهان شناسي

راه و راهنماشناسي

راهبان شناسي

راهزن شناسي

فرجام شناسي

زیرشاخه های خداشناسی

توحید نظری

توحید ذاتی

نفی شباهت و شرکت

توحید صفات ذاتی

حیات و علم و قدرت

توحید صفات افعالی

خالقیت و ربوبیت و...

توحید عملی

توحید در عبادت

توحید در اطاعت

توحید در محبت

توحید در دعا

زیرشاخه های انسان شناسی

حقیقت انسان؛ آفرینش انسان؛ فطرت؛ رابطه جسم و روح؛ انسان کامل

حقیقت نفس و روح؛ تجرد نفس و روح؛ جاودانگی نفس و روح؛ تناسخ

ویژگی های تکوینی و تشریحی انسان؛ کرامت انسان؛ نكوهش انسان

تکامل انسان؛ کمال گرایی انسان؛ انحطاط انسان؛ حیات اخروی؛

افعال انسان؛؛ جبر و اختیار؛ قضا و قدر؛ سعادت و شقاوت

هدف آفرینش انسان؛ هدایت انسان؛ خلافت انسان کامل؛

زیرشاخه های جهان شناسی

آغاز آفرینش جهان؛ فرجام جهان

حدوث و قدم جهان

فلسفه آفرینش جهان

چگونگی آفرینش و خلق از عدم

ادوار آفرینش و مراتب هستی

عالم عقول؛ عالم مثال؛ عالم ذر

نظام مندی آفرینش؛

زیر شاخه های راه و راهنما شناسی

دین شناسی

قرآن شناسی

پیامبر شناسی

نبوت خاصه

نبوت عامه

زیرشاخه های دین شناسی

تعریف دین؛ معرفت دینی؛ زبان دین؛ منابع شناخت دین

قلمرو و کارکردهای دین؛ خاستگاه دینداری؛

اهداف دین؛ فلسفه دین

خاتمیت دین اسلام؛ جامعیت و جاودانگی دین

پلورالیزم و کثرت گرایی دینی؛ رابطه دین با علم؛ هرمنوتیک دینی

زیرشاخه های نبوت عامه

حقیقت نبوت؛ ضرورت بعثت انبیا

اهداف ضرورت بعثت انبیا

راه های شناخت انبیا؛ معجزه

ویژگی های انبیا؛ علم انبیا؛ عصمت انبیا؛ ولایت تکوینی و تشریحی

اشتراکات و افتراقات نبوت و امامت

نبوت و تمدن سازی بشر

زیر شاخه های راهبان شناسی

امامت عامه

امامت خاصه

زیرشاخه های راهزن شناسی

آفرینش شیطان

حقیقت شیطان؛ فلسفه وجودی شیطان

اقسام شیاطین

قدرت و ولایت شیطان

فرجام شیطان

...

زشر شاخه های فرجام شناسی

احتضار

مرگ

عالم قبر

برزخ

قیامت

حسابرسی

بهشت و جهنم

چستی شناسی

گونه و گستره شناسی

دیده شناسی

چرایی شناسی

روش شناسی

آسیب شناسی

نمادشناسی

پیامدشناسی

نمودشناسی

شبهه شناسی

بیان معانی لغوی و اصطلاحی کلیدواژه ها

بیان اقسام و مراتب کلیدواژه ها

برشماری و بررسی دیدگاه ها و احتمالات

برشماری و بررسی ادله عقلی و نقلی و عقلایی

برشماری و بررسی راهکارها و عوامل در مسأله

برشماری و بررسی آفت ها و موانع در مسأله

برشماری و بررسی نشانه ها و ویژگی های موضوع

برشماری و بررسی آثار مثبت و منفی

برشماری و بررسی الگوهای عینی و خارجی

برشماری و بررسی شبهات

گام سوم.

تحدید دامنه و تبار تحقیق

عوامل تحدید دامنه: تخصص؛ زمان؛ حجم

ضرورت عدم خروج از مسئله

گام چهارم.

انتخاب عنوان دقیق برای تحقیق

استفاده از واژگان تخصصی و علمی

عدم پیش داوری در عنوان تحقیق

گام پنجم.

منبع یابی مسئله و مطالعات اکتشافی در دو طرف تطبیق

تمرکز بر منابع معتبر اخص و خاص و عام

شناخت بیشتر از ماهیت و ابعاد مسئله

آمادگی نسبی برای طراحی تحقیق

گام هشتم.

طراحی دقیق هندسه پژوهش به گونه مزجی

تمرکز بر کلیدواژه های اصلی در عنوان تحقیق

مهندسی فصول بر اساس دسته بندی کلیدواژه کانونی

پرهیز از جدا کردن دو طرف تطبیق در فصول

گام هفتم.

گردآوری حداکثری اطلاعات مرتبط در دو طرف تطبیق

تمرکز بر منابع و دیدگاه های معتبر در هر دو طرف

جست و جوی هوشمندانه بر پایه ادله اصلی دینی

کشف همه موارد شباهت و تفاوت و استقصای کامل و جامع

جداسازی شباهت ها و تفاوت ها

پرهیز از گردآوری اقوال شاذ و نامعقول در هر طرف

تجزیه و تحلیل دقیق داده ها در دو طرف تطبیق

گذر از بیان تشابهات و تفاوت ها و رفتن سوی تجزیه و تحلیل عالمانه

عبور از تشابهات و تفاوت های ظاهری به گونه های واقعی آن ها

تاکید بر اشتراک واقعی در راستای حل اختلافات واقعی

تجزیه و تحلیل اختلافات واقعی و رفتن سوی حل مسائل اختلافی

گام نهم.

حلّ مواضع اختلاف واقعی

ریشه یابی اختلافات واقعی و یافتن ادله و علل آنها

نقد منصفانه اختلافات بر اساس مسلمات عقلی و مبانی مقبول طرفین

رویکرد بر نقد تحلیلی و علمی نه ارزشی و احساسی

اکتفا به نقد علمی روشن و صرف عرضه هوشمندانه نتایج

به پایان آمد این دفتر

حکایت همچنان باقیست!

دکتر احسان ابراهیمی

۰۹۱۲۸۵۲۹۲۷۶